

szeremind a kiemezett tényanyag összefoglalásáig, a tények kritikai megítéléséig, az ebből eredő igazságok összefoglalásáig.

Engelsfeld munkája tehát tényfeltáró szempontból többé-kevésbé helytálló, interpretációnak azonban csak fenntartásokkal fogadható el. A tudományos elemzés módszertani eljárásainak következetlen alkalmazása folytán az analízis feltárta tényanyag nem jut el a szintézisig, azaz az elemzett tények, az irodalmi alkotás struktúrájának felismert és megnevezett összetevői nem állnak össze az irodalmi műalkotás adekvát képévé, ennélfogva nem épül fel az interpretáció saját „világa”, melynek az elemzés alapját szolgáló műalkotás világával kell legközelebről szerves kapcsolatban állnia.

Bírálatunkban nem tudtunk szólni a struktúra valamennyi összetevőjéről, jobbára csak a főszereplő személye és a nyelvi rétegződés problémájáról ejtettünk szót, hisz az interpretáció is *elsősorban* ezekkel foglalkozik, s jórészt megkerüli az olyan kérdéseket, mint Filíp személyének és viselkedésének lélektani mozgatói, a regényhelyzetek és a szereplők viselkedésének mozzanatai stb.

Mladen Engelsfeld komplex igényű regényelemzése a szövegszerű tényfeltárás favorizálása folytán csak részleges eredményeket hozott. Az analízis kisebb-nagyobb tézisekkel végigjárt munkájának eredménye a szintetizáló összefoglalás hiánya folytán öncélúvá vált, nem adott megnyugtató választ a művel, az alakokkal, a helyzetekkel, az elbeszélés problémáival kapcsolatos megannyi kérdésre, így hasznosíthatósága is csak részleges.

BERETKA Ferenc

A ZÁSZLÓK ELEMZÉSE

Stanko Lasić: *Struktura Krležinih „Zastava”*, Liber, Zagreb, 1974

„Az egyetlen eljárás, amely a hipotézist megerősítheti és a »Zászlók« konkrét struktúráját feloldhatja, a következőkön alapul: a hipotézis segíthet a strukturális elemzésnek, ám annak mégis önállóan és nyitottnak kell lennie. Ez azt jelenti, hogy egyrészt követnie kell a strukturális elemzés általános elveit, másrészt viszont nyitottnak kell maradnia tárgya felé” (32. old.) — írja Lasić, s így definiált módszere eredményesebbnek bizonyul az általunk ismert hasonló elemzési kísérleteknél.

Feltevése: a *Zászlók* a lét és az egzisztencia kontradiktórius egységéből épül fel. Az elemző mindenekelőtt arra törekszik, hogy megmutassa: a kontradikció nemcsak a teljes regényszerkezet (mint bontatlan egész), hanem az összetevő szerkezeti formák (a *temporalitás*, a *totalitás*, a *kül-*

ső dialektika és az egzisztencia formáinak) rendezelve is. Lényegi kérdés, hogyan éli meg a fejlődésregény főhőse a fenti strukturális formákat.

a. A kontinuitáson belül diszkontinuitás tapasztalható a regényben, s ez a temporalitásbeli ellentmondás ártevéődik a főhősre is. Időbelisége objektív is, szubjektív is. Objektív, mert valóságos életideje fedi a folyamatos időt, és egyben szubjektív is, hiszen a folyamatosságnak ellenszölgülve saját időt tart fenn magának. Jelen esetben a lét mint kontinuitás és az egzisztencia mint diszkontinuitás kerülnek ellentétbe egymással. A stílus szintjén megvalósuló temporalitásról, azaz a közlésmódok rendszeréről Lasic a következőket mondja: „... a folyamat az objektív narrációtól a szubjektív beszédig, az egyik beolvadása a másikba, az ellentétek összekapcsolása: kontinuitás és diszkontinuitás a modális narratív szinten belül.” (41. old.) Ebben az esetben az ellentmondásosság hordozója a leíró monológ és a monologikus-dialogikus jelenet. Krleža elbeszélőművészetének kulcseljárása, mint kiderül, éppen ez az utóbbi, a mindig antitetikusan építkező jelenet.

Az ellenpontoszó építkezés talán fabulatív-kompozíciós szinten érhető tetten leginkább. Lasic vizsgálódási alapjául a *Zászlók* kompozíciós és szépsévonalaának viszonya szolgál.

b. A totalitás formája sem oldja fel a személyiség belső ellentmondásait. Kamill a történelemben vetett hit és a létezés fundamentális értelmetlenségének kettős táptalaján mint állandóan változó, formájában, tartalmi lényegében sohasem véglegesíthető élet fejlődik ki.

c. A külső dialektika formáját vizsgálva Lasic kimutatja, hogy a főhős nemcsak belső életének lényegi megnyilvánulásait tekintve kettős, hanem másokkal való kapcsolataiban is. Egyetlen individuumban sem tudja egyértelműen saját lényegének tárgyi kifejeződését látni. Kettőségének szükségszerű következménye, hogy minden esetben igenli is, tagadja is a „másikhoz” való kötődés éppen adott alakját.

d. Az említett strukturális formák egytől egyig az egzisztencia formájából indulnak ki, és természetesen abba futnak vissza. Meghatározó erejű, szintetizáló formáról van tehát szó. A vágyódás és magányosság olyan ellentmondásáról, ami *kontinuitásként* (a történelem értelmében vetett hit és a másokban való feloldódás reménye mint vágyódás — azaz mint lét) és *diszkontinuitásként* (a létezés fundamentális értelmetlenségének élménye és a másoktól való individuális elválasztottság állandó érzete mint magányosság — azaz mint egzisztencia) értelmezhető. Az utóbbi mondatból kinövő következtetésünk megegyezik Lasic már idézett hipotetikus megállapításával: a *Zászlók* a lét és egzisztencia kontradiktórius egységéből épít. Világossá válik tehát, hogyan fonódnak össze a regényben a személyiség kifejeződési formái és hogyan valósítják meg a legapróbb részletekre is kiterjedő antitetikus regényépítést.

A könyv azonban nem merül ki a hipotézis kellő bizonyításában, ennél sokkal tovább megy. Amellett, hogy felfedi a *Zászlók* szerkezeti-tar-

talmi lényegét, a bonyolult rendszerben tájékozódva fogalmakat, összefüggéseket tisztáz, grafikus ábrákat mellékel, egyszerűval tudományos módszertani segítséget nyújt a regényelemzés gyakorlatához. Általánosan is érvényesíthető elemzési eljárást dolgoz ki, amely egyesíti a hipotézis kifejtését, a strukturális dedukciót és az induktív szemléletet, az érvényességre számot tartó elemzési eljárás nélkülözhetetlen összetevőit.

FARAGÓ Kornélia

KRLEŽARÓL KEZDŐKNEK

Darko Gašparović: *Dramatica Krležinana*. Biblioteka Prolog, knjiga 3, Zagreb, 1977

Hadd bocsássam előre, kezdők alatt azokat a színház- és irodalomkedvelőket értem, akik minden előzetes ismeret nélkül közelednek Miroslav Krleža hatalmas életművéhez, ezen belül pedig drámairodalmához. Gašparović könyve „kellemes” találkozót biztosít, talán még útmutatóul is szolgálhat, de ettől többet sajnos nem adhat, úgyhogy munkája megnevezésekor készakarva kerülöm még a „tankönyv” jelölést is. Aki magasabb igényekkel közeledik e dramaturgiai dolgozathoz, az csalódni fog, már a könyv felénél rájön, Gašparović vesztiesen kerül ki az anyaggal vívott párharcból. Vesztiesen, mint mindenki, aki Krleža életművében részproblémák vázolásával és részmegoldások keresésével próbál „magánhasználatra” rendet teremteni. A Krleža-életmű (szerencsére) ellenáll a kopjahegyező vállalkozásoknak, messzire löki magától a kalandor lovagokat. Gašparović olyan kalandra vállalkozik, melynek kimenetele a munka írása közben előtte is világossá válik. A Christofor Colombo drámával kapcsolatban jegyzi meg: „Ez a könyv, amint az már az eddigiekből is világosan kitűnik, Krleža drámáinak dramaturgiai-szenográfiai tulajdonságaival foglalkozik, éppen ezért készakarva tekintünk el Kolumbusz és Michelangelo alakjainak az európai és a világirodalomban jelentkező változataival történeti összehasonlító elemzéstől (ami egyébként egy irodalmi tanulmány esetében megkerülhetetlen lenne). Nem érdekelnek bennünket a tartalmi párhuzamok, melyek Strindberg vagy Claudel, vagy hogy a horvát drámairodalomnál maradjunk, Nedeljko Fabrio drámáival történeti összehasonlítások vonhatók meg, mert ezek nem lehetnek segítségünkre Krleža drámáinak dramaturgiai-szenográfiai elemzésekor, csak a téma irodalmi megformálásának azonos vagy eltérő jellegére utalhatnak. Eppen ezért »in media res« kezdjük...” És Gašparović az